

פרשת בשלח

כי האדם עץ השדה (דברים כ, יט)

בעצומו של החורף, מתנוסס לו בלוח העברי, התאריך - טו' בשבט - ראש השנה לאילנות.

פירות אשר חנטו עד למועד זה, יחשבו כגידולי השנה שעברה ומ-טו' בשבט ואילך תחל שנה חדשה לפירות האילן. השלכות רבות לכך בדינים הקשורים ל"ערלה", "מעשרות", ו"שביעית".

במשנה במס' ראש השנה מצינו מחלוקת בין בית שמאי ובית הלל. בית שמאי אומרים: באחד בשבט ראש השנה לאילנות. ובית הלל אומרים בחמשה עשר בשבט. חז"ל קבעו את מועד ראש השנה לאילן בחודש "שבט" היות ובמועד זה ירדו רוב גשמי השנה, עלה השרף באילנות והחלה חניטת הפירות. זוהי גם הסיבה לדעת בית הלל לקביעת יום ראש השנה לאילנות בטו' בשבט, כיון שהוא התחום האמצעי שבין תקופת טבת לתקופת ניסן, ומאחר שעברה חציה של תקופת "טבת", כבר תש כוחה ואין הקרירות חזקה כל כך והחנטה הולכת ומתגברת.

התחדשותה של ארץ ישראל ע"י הצמחת יבול בחודש שבט והאפשרות להנות מתנובה חדשה של "ארץ זבת חלב ודבש", הם המשווים ליום זה מעין יום "חג". התחדשות זו אינה ענינם של האילנות בלבד, אלא קרוב הדבר לנו. בפרי השדה תלוי קיומנו. שמחת עצי השדה - היא גם שמחתינו.

השם "ראש השנה" ידוע לנו כאותו יום שבו עוברים כל באי עולם לפני הקב"ה כ"בני מרון". ואכן אמרו חכמינו "כי האדם עץ השדה". וכדברי הנביא ישעיהו: "כימי העץ - ימי עמי". כלומר, עוד בטרם ניכרו בעץ פירותיו הבשלים, רק החלה החנטה (התהוות הפרי), נחשב הדבר כאילו הניב העץ פירותיו. אותה חנטה זעירה כמעט בלתי נראית סופה שתצמיח פרי הילולים. זוהי כוחה של היהדות היודעת להכיר בפרי בעודו באיבו ומיטיבה היא להרגיש באביב המתקרב עוד בטרם נראה על פני השטח.

האדם - עץ השדה. מכיל הוא בקרבו גרעין וניצן לפרי - מעשים מפוארים. תפקידו להשגיח לבל יושחת הגרעין ולטפחו על מנת שיהיה לעץ עושה פרי. בנפשו של האדם טמון שורש איתן אשר תחת השגחה ושמירה יבשיל פירות לתפארת.

עולם הצומח לא ישווה לעולם לעולם הדומם. אם באת לבחון את חיותו של העץ, צא ובדוק אם צומח הוא או חדל מצמות. סימן מובהק לחיותו - פריחתו וגידולו. אינו פורח ומתפתח - נובל הוא. כך האדם - באין גדילה והתפתחות באה כמישה וקמילה. כשם ש"ראש השנה" של חודש תשרי הוא יום תפילה ודין לאדם המבקש על התפתחותו וזכויותיו, כך "ראש השנה" לאילן הוא שעת תפילה ודין לעתיד האילן.

יום טו' בשבט חל בדרך כלל בשבוע שבו קוראים בתורה את פרשת "בשלח" אשר בספר "שמות" העוסקת ביציאת בני ישראל ממצרים וגאולתם מעבדות לחירות. חכמינו ז"ל מצאו מכנה משותף בין גאולה ונטיעה המשלימים זה את זה.

מובא במדרש חז"ל: "אמר להם הקב"ה לישראל, אע"פ שתמצאו אותה מלאה כל טוב, לא תאמרו נשב ולא נטע אלא הוּו זהירים בנטיעות שנאמר: ונטעתם כל עץ מאכל. כשם שנכנסתם ומצאתם נטיעות שנטעו אחרים, אף אתם היו נוטעים לבניכם. שלא יאמר אדם אני זקן, כמה שנים אני חי. מה אני עומד ומתייגע לאחרים למחר אני מת. אמר שלמה: "את הכל עשה יפה בעתו, גם העלם נתן בלבם" - העלם כתיב חסר ו'. מה הוא כן, אלולי שהקב"ה העלים מלבו של אדם את המיתה לא היה אדם בונה ולא נוטע שהיה אומר למחר אני מת, למה אני עובד ומתייגע לאחרים, לפיכך העלים הקב"ה מלבבות בני אדם את יום המיתה, שיהיה אדם בונה. זכה - יהיה לו. לא זכה - לאחרים".

פרשת בשלח

בסוף דבריו מביא המדרש מעשה המבליט וממחיש את הדברים דלעיל. מעשה באדריאנוס המלך שהיה עובר למלחמה והולך עם גייסות שלו להלחם נגד מדינה אחרת שמרדה עליו. מצא זקן אחד בדרך שהיה נוטע תאנים. אמר לו אדריאנוס: אתה זקן ועומד וטורח ומתייגע לאחרים. אמר לו: אדוני המלך, הריני נוטע. אם אזכה אוכל מפירות נטיעותי, ואם לאו - יאכלו בני. עשה אדריאנוס שלש שנים במלחמה וחזר לאחר מכן, מצא לאותו זקן באותו מקום. נטל הזקן סלסלה ומלא אותה בכורי תאנים יפות וקרב לפני המלך ואמר לו: אני הוא הזקן שמצאת אותי בהליכתך, קבל נא סלסלה זו ממני. מיד צווה אדריאנוס לעבדיו: טלו אותה ממנו ומלאו אותה זהובים, וכך עשו. מכאן שאפי' בשעה שחיילי אדריאנוס שלטו בארץ לא נמנעו תושבי המקום לעסוק בנטיעות.

גם על חוני המעגל מסופר שהיה מהלך בדרך, ראה אדם אחד שנוטע חרוב. אמר לו: לכמה שנים טוען פירות. אמר לו: לשבעים שנה. אמר לו: כלום ברור לך שתחיה שבעים שנה ותאכל ממנו? אמר לו: אני מצאתי את העולם בחרובים כשם שנטעו אבותי לי, כך אטע אני לבני.

כבר מתחילת ברייתו של העולם עסק הקב"ה ב"נטיעה". "ויטע ה' אלוקים גן בעדן מקדם". צווי הנטיעה המקורי הוא דווקא בארץ ישראל: "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם". נטיעה בחו"ל אינה קולטת כראוי את הזריעה, הקרקע אינה מוצקה דיה תחת רגלי היהודי בגולה.

כאשר נתבונן בתהליך זריעת האילן עד התהוות הפרי, נמצא שיש דמיון רב בינו לבין הגאולה לה אנן מצפים מדי יום. ענפי האילן מרחיבים את היקפו ונותנים צל לאדם. כאשר שרשי האילן עמוקים ורחבים העץ לא יעקר. עץ שצמרתו רחבה ושרשיו אינם עמוקים דיים, רוח מצויה עוקרת העץ ממקום גדול. אילן אשר שרשיו מרובים, כל הכוחות שבעולם באות ונושבות בו, אין מזיזין אותו ממקומו. עם ישראל המצפה לגאולה זקוק לשרשים איתנים כנגד רוחות רעות.

שלשה דברים יסודיים זקוקים לטיפול בנטיעה. אור, מים ואויר. הניצוץ - האמונה בבורא עולם הטמון בנשמתו של היהודי, תפקידו להפיץ ולדאוג שהניצוץ יהפך למגדלור לעולם כולו. כשם שהמים מרוים את השתילים ומועילים לצמיחתם כך שמירת מצוות התורה - שהיא סמל למים, משקה ומרווה את נפש האדם כדי שתוכל להתקיים ולהתגבר על משברים ומכשולים העומדים בדרכו. השתילים זקוקים גם לאויר. ההורים והמחנכים בכוחם להכות שרשים עמוקים ולהשרות אוירה מתאימה לחנוך הדור הצעיר. אם נשכיל לחנכם כראוי, יהיו הם לתפארת העם כולו.

שאיפתינו ותפילתנו כדברי נעים זמירות ישראל: "והיה כעץ שתול על פלגי מים, אשר פריו יתן בעתו ועלה לא יבול וכל אשר יעשה יצליח".

מקור: הרב יוסף זילברפרב שליט"א